

Μελέτες για οψιανό και για αρχαίο γυαλί στην Ελλάδα

Ο οψιανός είναι ένα ηφαιστειακής προέλευσης υλικό με ιδιότητες τέτοιες που προσδιάζουν στον χαρακτηρισμό του ως "φυσικό γυαλί". Έχει δηλαδή υαλώδη υφή, είναι άμορφος, με θραυσμό "κογχώδη", αιχμηρή ακμή και σκληρότητα 7 στην κλίμακα Mohs, λίγο μεγαλύτερη από μερικούς χρωμιολάβες. Από την ισχυρή λάμψη των θραυστικών επιφανειών του και από το χρώμα του, σκοτεινότερο μέχρι μαύρο, είναι εύκολα αναγνωρίσιμος. Χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα από τον προϊστορικό άνθρωπο επί πολλές χιλιετίες, ειδικά στη Μεσόγειο τουλάχιστον από τη μεσολιθική εποχή μέχρι την ύστερη χαλκοκρατία, και η κυκλοφορία του σχετιζόταν με το εμπόριο, τις μετακινήσεις και τις πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις των προϊστορικών κοινωνιών. Στην περιοχή του Αιγαίου οι αρχαιολόγοι γνωρίζουν ότι οι "πηγές" (δηλαδή οι εμφανίσεις οψιανού) είναι τέσσερις, δύο στη Μήλο και από μία στα μικρά νησιά Αντίπάρου και Γυαλί Νισύρου. Οι γεωλόγοι ωστόσο γνωρίζουν κι άλλες 5-6 ακόμη "πηγίδες" (έτσι τον ονομάζουν πετρογραφικά) στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά του Αιγαίου, έστω κι αν οι εμφανίσεις αυτές δεν έχουν να επιδείξουν οψιανό αξιοποιήσιμο από τον προϊστορικό άνθρωπο. Η ανεύρεση απολιθωμάτων ή εργαλείων από οψιανό στη διάρκεια επιφανειακών ερευνών λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από αρχαιολόγους για τον εντοπισμό θέσεων προϊστορικού ενδιαφέροντος. Στα τελευταία δέκα χρόνια οι αρχαιομετρικές μελέτες για φυσικοχημικό χαρακτηρισμό και προσδιορισμό προέλευσης οψιανού έχουν ιδιαίτερα αναπτυχθεί στη χώρα μας, και ένας από τους σημαντικότερους σταθμούς της έρευνας αυτής ήταν η χημική ταύτιση σε υλικό της ελληνικής αρχαιολογικής ανασκαφής, οψιανού με προέλευση τα Καρπάθια όρη. Ωστόσο, τα ευρήματα που σχετίζονται με αρχαίο γυαλί των ιστορικών και μετέπειτα χρόνων δεν είναι καθόλου σπάνια στις ελληνικές ανασκαφές. Όχι μόνο γυαλίνα αντικείμενα (χάντρες, φιάλες, υαλοπίνακες κ.ά.) αλλά και εργαστήρια παραγωγής γυαλιού έχει αποκαλυφθεί η αρχαιολογική σκαπάνη στην Ελλάδα. Η σημαντική γνώση που έχει συσσωρευθεί από μελέτες αρχαιολόγων και θετικών επιστημόνων για τον οψιανό και το "ιστορικό" γυαλί στην Ελλάδα ελπίζεται ότι σύντομα θα μπορέσει να παρουσιασθεί συνολικά στους ενδιαφερόμενους αρχαιολόγους, συντηρητές και ερευνητές αρχαιομετρίας. Με τη συμπαράξη ερευνητικών ομάδων από ερευνητικά ιδρύματα, πανεπιστήμια, εφορείες αρχαιοτήτων και από τον ιδιωτικό τομέα επιτεύχθηκε η δημιουργία ενός δικτύου για τις προαναφερόμενες μελέτες, αλλά και για το σύγχρονο γυαλί, και μάλιστα χρησιμοποιήθηκε πρόγραμμα σχετικών ημερίδων και συνεδρίων το οποίο θα ανακοινωθεί στους επόμενους μήνες.

Το χρώμα στην Αρχαία Ελλάδα

Με την πρωτοβουλία του Καθηγητή Μ. Τιβέριου, από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, και του Διευθυντή Αρχαιοτήτων του Μουσείου J. Paul Getty (California) διοργανώνεται ένα ειδικό Συμπόσιο επί Θεσσαλονίκη με τίτλο "The Role of Color in Ancient Greek Art and Architecture". Το Συμπόσιο θα γίνει από 12 έως 16 Απριλίου του επόμενου χρόνου κι έχουν ήδη κληθεί να παρουσιάσουν ανακοινώσεις ή να συμμετάσχουν στις εργασίες του γνωστού αρχαιολόγου και ειδικού των θετικών Επιστημών, Έλληνας και ξένοι από αρκετές χώρες.

Στην Εγκωριαστή αυτή συνάντηση αναμένεται να εξετασθούν σημαντικά θέματα για τις αρχαίες πρώτες ύλες των χρωστικών και τις σχέσεις των αρχαίων τεχνικών με την Τέχνη και την Αρχιτεκτονική στην Αρχαία Ελλάδα. Πληροφορίες: fax USA-310.440.7792 ή e-mail: <AAlexander@Getty.edu>.

Juland Conference

Η αρχαιομεταλλουργία είναι μια επιμέρους κατεύθυνση στο χώρο της αρχαιομετρίας. Ωστόσο οι "αρχαιομεταλλουργικοί σιδηροί" της Ευρώπης δείχνουν να ακολουθούν Εγκωριαστό δρόμο από τους αρχαιομεταλλουργούς που μελετούν τα λοιπά, γνωστά στους αρχαίους λαούς, μέταλλα. Αυτό ίσως να οφείλεται στην εντυπωσιακή αύξηση των ερευνητικών ομάδων που μελετούν τη μεταλλουργία του αρχαίου σιδήρου στη "γηραιά ήπειρο". Με τίτλο «Juland Conference» και υπότιτλο "Prehistoric and Medieval direct iron smelting in Scandinavia and Europe" διοργανώθηκε από 16 έως 20 Σεπτεμβρίου 1999 ένα συνέδριο ειδικό για τον αρχαίο σίδηρο στην πόλη Sandbjerg της ηπειρωτικής Δανίας (Γιουτλάνδη) από το University of Aarhus. Πενήντα τρεις εργασίες παρουσιάστηκαν στο συνέδριο, το εισηγημένο στις ενότητες: α) πρώτες ύλες και παραγωγή σιδήρου, β) μεταλλουργία σιδήρου και περιβάλλον, γ) μεταλλογραφικές έρευνες και δ) μελέτες προέλευσης μεταλλευμάτων και τεχνολογικής καμίνου.

Για την αρχαία ελληνική μεταλλουργία σιδήρου παρουσιάστηκαν δύο εργασίες, ως εξής:

- C. Risberg and E. Järhner-Holmér: "Studying the introduction of iron in Sweden and Greece: archaeometallurgical theories and methods".
- Y. Bassiakos, M. Kastoglu, S. Pournis: "Radioactive ancient iron slags in Macedonia, Greece: technological implications".

Στη διάρκεια της συνάντησης ανακοινώθηκε ότι τα Πρακτικά του προηγούμενου συνεδρίου αυτού του είδους που έγινε στην Ουαλλία πριν από 2 χρόνια πρόκειται να κυκλοφορήσουν σε δύο τόμους με τίτλο *Early Ironworking in Europe* στις αρχές του 2000. Τιμή: £20 για τις παραγγελίες που θα φτάσουν πριν από το τέλος Δεκεμβρίου 1999.

Πληροφορίες: e-mail <plastanybwch@compuserve.com>.

Οι υποτροφίες της Βρετανικής Αρχαιολογικής Σχολής

Έχουν καθιερωθεί ως θεσμός εδώ και πολλά χρόνια οι υποτροφίες της Βρετανικής Σχολής Αθηνών. Οι υποτροφίες απευθύνονται σε Έλληνες ή Κυπρίους που πρόκειται να μελετήσουν την Ελληνική ή Κυπριακή Αρχαιολογία, Τέχνη, Ιστορία, Γλώσσα, Φιλολογία, Θρησκεία, Εθνολογία, Ανθρωπολογία, Γεωγραφία καθώς και την εφαρμογή των θετικών επιστημών για τη μελέτη των προαναφερόμενων θεμάτων. Απαραίτητες προϋποθέσεις χορήγησης της υποτροφίας είναι η ύπαρξη ενός σαφώς καθορισμένου αντικείμενου μελέτης και η προγενέστερη επικωνία του υποψηφίου με τον επιβλέποντα καθηγητή στη Μεγ. Βρετανία, ο οποίος θα καθοδηγήσει την έρευνα. Το ύψος της υποτροφίας είναι τουλάχιστον £500 το μήνα και ακόμη δικαιολογείται η δαπάνη ενός αεροπορικού ταξιδιού με επιστροφή. Ως προτιμηθέντος υποψηφίου κάτω των 40 ετών. Από την έρευνα που θα γίνει πρέπει να φαι-

νεται η ευνοϊκή επίδραση που θα δεχθεί ο νέος επιστήμων και η επιστημονική γνωση και εμπειρία η οποία δεν υφίσταται στην Ελλάδα ή Κύπρο. Κάθε χρόνο προσφέρονται τέσσερις ή περισσότερες υποτροφίες. Μέχρι τώρα αρκετοί νέοι επιστήμονες έχουν αναπτύξει δραστηριότητες σε αρχαιολογικά θέματα. Μολονότι η πρόσθετη υποβολή αιτήσεων έληξε (26.11.99), οι νέοι επιστήμονες που ενδιαφέρονται σχετικά θα πρέπει να είναι ενήμεροι για τις δυνατότητες που έχουν κάθε χρόνο να κερδίσουν μια τέτοια υποτροφία. Πληροφορίες στη Γραμματεία της Βρετανικής Σχολής Αθηνών, τηλ. 7292146 ή 7210974.

Οι μορφωτικές εκδηλώσεις του Ε.Ι.Ε.

Το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών σε συνεργασία με το Ίδρυμα Α. Γ. Λεβέντη και το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού διοργανώνουν και φέτος, από 8 Νοεμβρίου ως 7 Δεκεμβρίου, μια σειρά μορφωτικών συναντήσεων με τίτλο: "Ελληνική Αρχαιολογία χωρίς Σύνορα". Οι συναντήσεις γίνονται βράδυ στο αμφιθέατρο του ΕΙΕ στην Αθήνα, Βασ. Κωνσταντίνου 46, και απευθύνονται τόσο στην αρχαιολογική επιστημονική κοινότητα όσο και στο ευρύ κοινό, με ελεύθερη είσοδο. Σε κάθε συνάντηση εξετάζεται ένα θέμα από δύο συνήθως ομιλητές. Ο φετινός κύκλος συναντήσεων είχε το εξής πρόγραμμα:

Δευτέρα 8.11: "Βόρειος Ευείσενος Πόντος", με ομιλητές τον Dr. M. Y. Treister και τον Dr. G. R. Tsetskhladze.
Δευτέρα 15.11: "Ήπειρος και Ιλλυρία", με ομιλητές τον Καθ. P. Cabenes και την Δρα Αικ. Δ. Χατζή.
Δευτέρα 22.11: "Νότιος Ιταλία και Σικελία", με ομιλητές τον Καθ. A. Di Vita και τον Καθ. E. Greco.
Δευτέρα 29.11: "Κυρηναϊκή", με ομιλήτη τον Καθ. A. Laronde.
Δευτέρα 6.12: "Κυρηναϊκή", με ομιλήτη τον Av. Καθηγ. Δ. Μιχαηλίδη.

Σε κάθε ομιλία υπάρχει σύντομη παρουσίαση του θέματος από ειδικούς επιστήμονες αλλά και σύγχρονη μετάφραση στα Ελληνικά, για όσες διαλέξεις γίνονται σε ξένη γλώσσα.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα που κυκλοφόρησε, οι συναντήσεις θα συνεχισθούν μέχρι τον Μάιο του 2000, με ειδικό κύκλο για την Κύπρο, που θα πραγματοποιηθεί από 1.2 ως 29.2.2000. Πληροφορίες: ΕΙΕ, κα Ε. Γραμματικοπούλου, τηλ. 01-7273501, fax. 01-7246618.

Κέντρο Μελέτης Νεότερης Κεραμικής

Το 1987 η συγγραφέας Μπέτυ Ψαροπούλου δημιούργησε, ύπερα από πολυχρόνη έρευνα για τη νεότερη κεραμική το Κέντρο Μελέτης Κεραμικής που έμειλε να αποτελέσει μια πολύτιμη κληιά έρευνας, εκπαίδευσης και δημοσιογραφικής προσφοράς στους νέους και στον τόπο. Το Κέντρο, μεταεταγασμένο τώρα πια σε νεοκλασικό κτίριο της οδού Μελαδωνή 4-6 στον Κεραμικό (Αθήνα), διαθέτει μόνιμους εκθεσιακούς χώρους για τη νεότερη παραδοσιακή χρηστική κεραμική, αξιολογή βιβλιοθήκη και σημαντικό αρχείο υλικό (φωτογραφίες, σχεδιασθήκη, χάρτες, μαγνητοβάντες, βιντεοθήκη και βάσεις δεδομένων). Οι πολυεπίπεδες δραστηριότητες του κέντρου περιλαμβάνουν ερευνητικά προγράμματα, εκδόσεις, περιοδικές ειδικές εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και σεμινάρια. Η συλλογή των αγγείων απ' όλο τον ελλαδικό χώρο έχει τουλάχιστον 4.500 αντικείμενα και συνεχώς εμπλουτίζεται από τις σύγχρονες δραστηριότητες του Κέντρου. Στο πρόγραμμα που σεμινάρια, που απευθύνεται σε φοιτητές Αρχαιολογίας (και όχι μόνο), είναι υψηλού επιπέδου διδάσκονται τεχνικές κατασκευής κεραμικών αντικειμένων και γίνονται μαθήματα από ειδικούς ερευνητές, αρχαιολογικούς λαογράφους και κεραμιστές. Η ακούραστη ιδιότητα του Κέντρου και οι αξίες συνεργασίας της δικαιούνται κάθε έπαινο αλλά και υποστήριξη α-

πό τους κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς για το έργο τους, που αξίζει να το διαπιστώσει κανείς με μια επίσημη επίσκεψη. Πληροφορίες: τηλ. 01-3318491 έως 6, fax 01-3318490, e-mail: <krmk@ath.forthnet.gr>.

SOMA 2000

Με τίτλο Symposium on Mediterranean Archaeology διοργανώνεται από 18 έως 20 Φεβρουαρίου 2000 η τέταρτη, κατά σειράν, επίσης συνάντηση των μετπτυχιακών ερευνητών, στο Πανεπιστήμιο του Sheffield, Αγγλία. Στα προηγούμενα Συμπόσια της ίδιας σειράς, σημαντικό ποσοστό των εργασιών περιεχε εφαρμογές μεθόδων των θετικών επιστημών καθώς και διαποτισμικές προσεγγίσεις αρχαιολογικών ζητημάτων. Σε εγκύκλιο που κυκλοφόρησε ορίζεται ότι η πρόβλεψη υποβολής περιλήψεων έληξε στις 29.11.99 και υποδεικνύονται οι κύριες θεματικές περιοχές όπως: Archaeology and identity, studying material culture, social and natural environment κ.ά. Στα προηγούμενα Συμπόσια οι Έλληνες μετπτυχιακοί ερευνητές της Μεγ. Βρετανίας κατέφεραν και επιβλήθηκαν με τον αριθμό και το κύρος των εργασιών τους, συμβάλλοντας έτσι και στην επιτυχία της διοργάνωσης. Πληροφορίες: SOMA 2000, The University of Sheffield, Research School of Archaeology and Archaeological Science, Westcourt, 2 Mappin Street, Sheffield S1 4DT, U.K. fax ++44.1142727347 ή στην ιστοσελίδα <http://usit.shef.ac.uk/~soma>.

"Quarry-Laboratory-Monument"

Με τον παραπάνω τίτλο διοργανώνεται στην Ραβία, Ιταλία, Διεθνές Συνέδριο από 26 ως 30 Σεπτεμβρίου 2000. Οι θεματικές ενότητες, σύμφωνα με εγκύκλιο που κυκλοφόρησε πρόσφατα, θα είναι:

- 1) Quarrying processing and petrophysical-mechanical characterization of the stones.
- 2) Morphological material, architectural and historical preservation of the architectural heritage, as regards also the foundation firmness.

Επίσημες γλώσσες του Συνεδρίου θα είναι η Αγγλική, η Ιταλική και η Ισπανική. Περιλήψεις εργασιών πρέπει να σταλούν μέχρι 15.12.99 και το κόστος συμμετοχής έχει οριστεί σε 258 ευρώ. Οι οργανωτές έχουν προετοιμάσει πλούσιο πρόγραμμα δραστηριοτήτων και για τα συνοδευόμενα πρόσωπα. Πληροφορίες: PRAGMA, Via S. Giovanni in Borgo 4, Pania, Italia. e-mail: <pragmapv@tin.it>, fax 0039.38227697

Βιβλία

- *Archaeological Obsidian Studies: Method and Theory*, 1998. Ed. by M. Steven Shackley, Univ. of California, Berkeley, τιμή US \$ 59.40 ή 49.50 (εντός Η.Π.Α.)
- *Geological Methods for Archaeology*, 1998, by N. Herz and E. G. Garrison, Oxford U. Press, 352 pp., τιμή \$ 75.00 (πανόδετο).
- *Geoarchaeology: The Earth-Science Approach Archaeological Interpretation*, 1998, by G. (Rip) Rapp, jr. and C. L. Hill, Yale University Press: New Haven and London, 274 pp., τιμή \$ 40.00 (πανόδετο) και \$ 22.50 (χαρτόδετο).
- *Lithics. Macroscopic Approaches to Analysis*, 1998, by W. Andrefsky, Jr., Cambridge University Press, τιμή \$69.95 (πανόδετο) και \$ 27.95 (χαρτόδετο).

Δημοσιεύσεις

- "Argolid: Connection of the Prehistoric Legends with Geoenvironment and Archaeological Evidence", by I. Liritzis and M. Rattoπούλου 1999, *Tüba-ar II*, 87-99.